

YOVHANNĒS T'LKURANC'I AND THE MEDIAEVAL ARMENIAN Lyric Tradition

Աշխատախրոդ եւ անգլիերէմի քարգմանիչ՝ JAMES R. RUSSELL
Հրտ. Scholars Press, Atlanta, Georgia, 1987, pp. 199+56.

Գործւածպիւ համալսարանի (Ա.Մ.Ն.) իրանական բաժանմունքէն՝ Հայագէտ փրոֆ. James R. Russellի վերջին Հրատարակութիւնն է ասիկա, որ կը հայի միջնադարեան հայ բանահիւսութեան ակնառու ներկայացուցիչներէն՝ տաղերգակ Յովհաննէս Թլկուրանցիի, որ ապրած է Կիլիկիա՝ ԺԴ-ԺԵ. դարերու անցքին վրայ:

Փրոֆ. Russellի հատորը, որքան որ ծանօթ է մեզի, առաջին ամբողջական օտար թարգմանութիւնն է Յ. Թլկուրանցիի գրական-բանաստեղծական վաստակին, որուն մէջ կարելի է գտնել այդ ժամանակաշրջանի ընկերային, լեզուական եւ ընդհանուր մտածողութեան բաւական յայտնի դրսեւորումները: Թլկուրանցիի բանահիւսութիւնը չունի կրօնական բնոյթ կամ լմբոնում, ինչպէս է՝ գրեթէ բոլոր ժամանակակից գրողներունը, այլ ամբողջապէս «աշխարհիկ», առանց այս եզրին տալու բացատրական վարկ մը:

Russell ծանօթ է անշուշտ բոլոր այն նիւթերուն, որոնք ժամանակին ծնունդեան ծանօթ բանասէրներու կողմէ, օրինակ՝ Սիւրի Յովհ. Թլկուրանցիի Կթղ.ին հետ նոյնացումի հարց, որոշ տաղերու՝ տաղատաց Յ. Թլկուրանցիի վերագրումի հարցեր, կամ անոր երեղեցական եւ ոչ-երեղեցական հանդամանքին հետ առնչակից նիւթեր, որոնց վրայ, սակայն, Russell չի ծանրանար յատուկէն: Իրեն ծանօթ են նաեւ Թլկուրանցիի գործերուն երկու կարեւոր հրատարակութիւնները. առաջին՝ Նորայր Եպս. Պողարեանի ճշգրտման Թլկուրանցի - Տաղադիրքը, հրատ. Երուսաղէմ, 1958ին, իսկ երկրորդը՝ իմ. Պիվազեանի երկար ուսումնասիրութիւնը եւ բնագիրներու ամբողջական Հրատարակութիւնը Թլկուրանցիի ստեղծագործական վաստակին՝ ճշգրտման Թլկուրանցի՝ խորագրով, հրտ. Երեւան, 1960ին:

Russell այս գոյգ հրատարակութիւններէն զաղած է իր թարգմանութիւններուն բնագիրները, որոնք գեանդած է նաեւ իր հատորի վերջաւորութեան:

Իսկապէս զնահատելի աշխատանք եւ հրատարակութիւն: Գիտական այս աշխատութեան արժէքը կարելի է գետնելի հետեւեալ զոյգ պատճառներէն ելլայ.

ա) Ուսումնադիտական ներկայացումը կը մատնանշէ զուտ գիտական ըմբռնումներու եւ ճշգրտման ամբողջական դիտաշխատող մը, որ բնախնդրօրէն կու տայ նաեւ վերլուծական եւ ատուգարանական հարուստ բովանդակներ եւ բացատրականներ.

բ) Հեղինակը, ըլլալով նաեւ իրանական նիւթերու հետադուրիչ, Թլիուրանցի լեզուական եւ բանաստեղծական արտայայտութիւններուն մէջ՝ կապեր, զօդեր, աղ-ղեցութիւններ եւ անցքեր կը դնուէ, կը մատնանչէ ու կը համեմատէ պարսկական (նաեւ արաբական-իսլամական) բանահիւտութեան հետ, մեկնելով միշտ հայ եւ պարսիկ երկրամասերու դարցնութեան եւ ժողովուրդներու փոխարարեցութիւններու դիտանկիւնէն, որոնք պատմականօրէն սկսած են հայ Արտաշէսեան Թաղա-սորութեան շրջանէն, արսիքն 66-428էն թ. յ.:

Այս բոլորին կ'անդրադառնայ յատկապէս իր Յառաջաբանին մէջ (էջ 1-16) ուսումնասիրելով «The early roots of Armenian lyric poetry in a country intimately linked to the culture of pre-Islamic Iran»... Համոզուած ըլլալով նաեւ որ «Mediaeval Armenian poetry was profoundly influenced in this period by the poetic traditions of the surrounding Muslim cultures» (էջ 1):

Գործնականին մէջ, Յ. Թլիուրանցին տեսական այս դաշտին մէջ ղեկողուած է Russellի կողմէ եւ գրեթէ արդ տեսադաշտին մէջ միայն կ'ուսումնասիրէ անոր սիրային խորք ունեցող ստղերը, լեզուական յատկանիշները՝ լի ժողովրդական եզրերով ու մօտեցումով, ինչպէս նաեւ անոր բանաստեղծութեան «ձեւական» ընդհ. հանդերձանքը:

Փրոֆ. Russellի այս աշխատանքը իսկապէս պէտք է արժանանայ գնահատանքի եւ քաղաքական արժ. սպառիչ կերպը, որով կը քալէ էջէ էջ, նուաճումի հանդերձ ունի մը պէտք է նկատել, աւելի մօտէն սեւ թերեւս հարադատօրէն բացայայտող՝ միջնադարեան մեր բանահիւտութեան մթնոլորտը, ընդհանուր մտածողութիւնը, լեզուական յատկանիշները եւ ստղաշարիական ձեւերու արտաքին էկրտրիւմը, որոնք բացայայտ ազդեցութիւններ կը կրեն, միշտ համաձայն հեղինակի հետադու-ստեղծութիւններուն:

Այս հրատարակութիւնը, սակայն, որ օժտուած է բառերու մեկնաբանութիւն-ներով, լեզուադիտական, քերականական եւ շարադասական վացարարութիւններու բաւականին ընդարձակ ու մանրազնին ըննարկումներով, չունի Բրեքե ժողովրդա-կան ընդթ, այլ կը միտի ըլլալ՝ միայն մասնագիտական կարեւոր նպատակ մը հա-յադիտական այն ընդարձակ կալուածին, որ վերջին քսանամեակին հետզհետէ ըն-դարձակուեցաւ Եւրոպայի եւ Ա. Մ. Նահանգներու դիտական գանազան կեդրոն-ներու մէջ:

Սրտանց կը գնահատենք Հեղինակը եւ հրատարակիչները:

Հ. Տ. ԵԱՐՏԸՄԵԱՆ